

Genişletilmiş Özet

Samsun İli Dolmuş ve Minibüs Şoförlerinde COVID-19 Korkusunun Sigara Bırakma Başarısı Öngörüsüne Etkisinin Değerlendirilmesi

Giriş

Dünyada 1,1 milyarı, ülkemizde ise yaklaşık 16 milyon kişi tütün ürünü kullanmaktadır. Tütün, dünyada %80 oranında düşük ve orta gelirli ülkeler tarafından tüketilen bir üründür. Dünyada yılda 8 milyondan fazla insan tütün kaynaklı hastalıklar sonucu hayatını kaybetmekte; bu ölümlerin 6 milyondan fazlası direkt tütün kullanımı sonucu, 1 milyondan fazlası ise tütün dumanına maruziyet sonucu meydana gelmektedir. COVID-19, tıbbi bir hastalık olmasının yanında, bireyleri ve toplumu pek çok yönden etkileyen sosyal bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar pandemi döneminde yapılan haber programları, karantina, sokağa çıkma yasakları, yakın çevrelerinin veya kendilerinin enfeksiyona yakalanmaları, hastanede yatmaları, yoğun bakımlarda kalmaları veya ölümlere tanık olmaları gibi nedenlerle pandemi korkusu ve stresi yaşadılar. Sonuç olarak da öngörülemez bu süreçte korku ve panik içerisinde kendilerini koruma ve kaçınma davranışı gösterdiler. Bu çalışmada Samsun ili minibüs şoförlerinde sigara kullanma durumunu belirlemek ve COVID-19 korkusunun sigara bırakma başarısı öngörüsüne etkisini değerlendirmek amaçlandı.

Yöntem

Kesitsel tipteki araştırma Samsun Şoförler ve Otomobilciler Esnaf Odası'na bağlı il merkezindeki dolmuş ve minibüs hattı durak toplanma noktalarında 20.04.2021-07.06.2021 tarihleri arasında yüz yüze anket yöntemi kullanılarak yapıldı. Anket uygulaması taksi ve dolmuş şoförlerinin aşılarmaya başladığı tarih olan 12.06.2021 tarihinden önce tamamlandı. Araştırmaya katılanlara sosyodemografik özellikleri, COVID-19 geçirme durumları, COVID-19 Korkusu Ölçeği, Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi, sigara kullanım alışkanlıklarındaki değişim ve Sigara Bırakma Başarısı Öngörü Ölçeği sorularını içeren anket uygulandı.

Araştırmanın analizi Statistical Package for Social Science (SPSS) versiyon 21.0 yazılımı kullanılarak yapıldı. Kategorik değişkenler sayı ve yüzde olarak, sürekli değişkenler ise ortalama, standart sapma, ortanca, minimum ve maksimum değerleriyle verildi. Analizlerde Kolmogorov-Smirnov testi, Student t, Mann Whitney U, Kruskal Wallis, Anova ve Tukey-Hsd testleri kullanıldı. Ölçek puanları arasındaki ilişki için Spearman korelasyon testi yapıldı. Çok değişkenli analizde, bağımlı değişkeni etkileyebileceği düşünülen olası bağımsız değişkenler lojistik regresyon analizi kullanılarak incelendi. Bağımsız değişkenlerin tamamını modelde görebilmek için enter yöntemi uygulandı. Model uyumu için Hosmer-Lemeshow testi, modelin bağımlı değişkeni açıklayabilme gücü için Nagelkerke R2 ve Cox & Snell R2 testleri kullanıldı. İstatistik olarak anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kabul edildi.

Bulgular

Çalışmaya katılan 267 katılımcının sigara içme prevalansı %52,0 idi ve %1,1'i pandemi döneminde sigarayı bırakmıştı. Pandemi döneminde halen sigara kullananların %12,2'si sigara kullanımını azaltırken, %7,2'si artırmıştı. Sigarayı bırakmayı düşünenlerin oranı %35,3, sigara bırakma polikliniklerinden destek almayı isteme oranı ise %39,6 idi. COVID-19 Korkusu Ölçeği ile Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi ($p=0,163$) ve Sigara Bırakma Başarısı Öngörü Ölçeği ($p=0,645$) arasında korelasyon bulunmazken, Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi ile Sigara Bırakma Başarısı Öngörü Ölçeği arasında anlamlı bir korelasyon vardı ($p=0,005$, $r=-0,236$). Pandemi dönemi sigarayı bırakma düşüncesi ile COVID-19 geçirme durumu ($p=0,03$) ve sigara içme alışkanlığındaki değişim arasında ($p=0,001$) anlamlı ilişki vardı. Sigara bırakma polikliniklerinden destek almayı isteyenlerdeki Sigara Bırakma Başarısı Öngörü Ölçeği puanlarının 3,3 kat daha yüksek olduğu ($p=0,007$) ve Fagerström Nikotin Bağımlılık Testi puanı yüksekliğinin Sigara Bırakma Başarısı Öngörü Ölçeği puanının yüksekliğini %17 azalttığı ($p=0,026$) saptandı.

Tartışma

Pandemi döneminde yaşanan COVID-19 korkusunun sigara kullanımını nasıl etkilediği sorusuna cevap olarak birkaç hipotez öne sürülebilir. Pandemi döneminde artan ölüm oranları, yaşanan işsizlik ve ekonomik kaygılar, sağlığını kaybetme endişesi, sevdiklerinin hastalanma olasılığı, karantina ve sosyal mesafe uygulamalarının getirdiği yalnızlık duygusu sonucu gelişen kaygı artışı literatürde "Koronafobi" olarak tanımlanmaktadır. Bu duruma ek olarak sigaranın da COVID-19 hastalığında risk faktörü olduğu gerçeği eklenince, pandeminin sigara kullanıcılarını sigarayı azaltma ya da bırakma yönünde etkileyebileceği düşünülebilir. Aksi bir hipotez olarak ise pandemi döneminde hastalığa yakalanma korkusunun, eve kapanmaların ve yaşanan ekonomik sıkıntıların yarattığı gerginlik ve anksiyetenin sigara aracılığıyla giderilme ihtiyacının artması olarak düşünülebilir. Bu iki hipoteze ek olarak üçüncü hipotez ise bu iki durumun tüm toplumda eşit derecede olabileceğidir. Bu durumların üçüne de literatürde rastlamak olasıdır. Çalışmamızda pandemi döneminde halen sigara kullananların %12,2'si sigara kullanımını azaltırken, %7,2'si sigara kullanımını artırmıştır. Bizim çalışmamız pandemi döneminde sigara kullanımının artmaya nazaran daha çok azalma eğiliminde olduğunu desteklemektedir.

Sınırlılıklar

Çalışmamız kesitsel tipte bir planlandığından, sonuçları tüm topluma genellenememektedir. Anketlerin, tam kapanma sonrası vaka sayılarında azalma sağlandığı dönemde yapılmış olması nedeniyle, COVID-19 korkusu ölçek puanları bu durumdan etkilenmiş

olabilir. Sigara içen ve bu nedenle nikotin bağımlılığı daha yüksek olabilecek kişilerin çalışmaya katılmak istememiş olabileceği öngörüsü, sigara kullanım prevalansı ve nikotin bağımlılığı düzeylerinin daha düşük bulunmasına neden olabileceğini düşündürmektedir. Çalışmada anketlerin yüz yüze yapılması ve sigara bırakma isteğiyle başvurmamış kişilerle görüşme yapılması, güçlü yönlerdendir.

Pandeminin sigara bırakma istek ve arzusunu artırdığını, bireylerin sigara kullanımını artırmaya nazaran daha çok bırakma/azaltma yönünde etkilediğini söyleyebiliriz. Sonuç olarak, pandemi sigara ile mücadelede yeni bir dönem başlatmalı, geliştirilecek projeler ve sağlık politikaları daha dikkatli yürütülmeli, bu durum fırsata çevrilmelidir.